

מפעל דף היומי בעיון

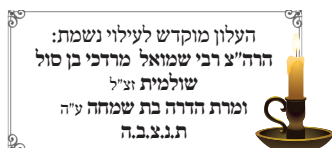
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

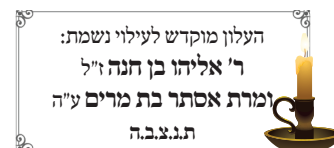
יום א' ח' טבת-שבת י"ד טבת תשפ"ג

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדורה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת נדרים ס"ח-ע"ד

שבוע פרשת ויחי

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דף ס"ח ע"א

בענין התרת נדרים של נערה המאורסה יש כמה עניינים הנידונים בדפים אלו. וכדי שתהיה המשנה סדורה נביא כאן את עיקרי הכללי הדברים המבוארים בסוגיא.

האב זכאי בהפרת נדרי בתו, עד שתבגר, שאז יוצאת מרשותו. ואלו נדרים יכול האב להפר, לדעת הר"ן דין הבת כדין האשה, שיכול להפר רק נדרי עינוי נפש, והביא לזה מקור מהירושלמי והספרי. ודעת הרמב"ם [פי"א מהלכות נדרים ה"ו] שהאב מיפר כל נדרי ושבועות בתו, כפשוטו של מקרא שרק בבעל בעינן נדרי עינוי נפש, וכפי שהביא הב"י שהשיב הרמב"ם לחכמי לוני"ל דליתא בתלמוד כהאי דרשא דספרי, לכן סבירא ליה דפליג עליה. ורבינו יחיאל המובא בטור עשה פשרה בין התלמוד לספרי, דבספרי מיירי אחר שנתארסה, דהואיל ואין הבעל מיפר רק נדרי עינוי נפש גם האב המיפר עמו בשותפות אינו יכול להפר רק נדרי עינוי נפש, ואפילו נתגרשה וחזרה לרשותו אינו בדין שיפר האב מה שלא היה יכול להפר קודם לכן, ואינו יכול להפר רק נדרים הנ"ל. אבל קודם שנתארסה יכול להפר כל נדריה.

ולענין נדרים שבינו לבינה שהבעל יכול להפר לאשתו, דעת הפרישה שהאב אינו יכול להפר, והט"ז [סימן רל"ד ס"ק מ"ח] כתב כדבר פשוט שדין האב כדין הבעל, שיכול להפר נדרים שבינו לבינה, וכן הוא בר"ן.

ומצאנו שלנערה יש ארבעה מצבים לענין נדרים, כשהיא פנויה היא ברשות אביה לגמרי, ויכול להפר לה ביום שמעו, וכשהיא מתארסת, אם יש לה אב הבעל והארוס מפירים יחד, ואם אין לה אב אין הארוס יכול להפר כלל, שלעולם אין הארוס מיפר אלא בשותפות עם האב. וכשנכנסת לרשות הבעל לגמרי הבעל מיפר לבד. אמנם בזה חלוק הבעל מהארוס, דהארוס יכול להפר נדרים שנדרה קודם שנתארסה, אבל הבעל אינו יכול להפר נדרים שנדרה קודם שנשאת.

לא נתנה התורה רשות לאב ולבעל להפר רק ביום שמעו, אבל אם עבר היום ולא היפר שוב אינו יכול להפר. ובעל וארוס שמפירים בשותפות, נחלקו בזה הראשונים, דישי אומרים [רמב"ם פי"ב מהלכות נדרים ה"ז] דצריך שישמעו שניהם ביום אחד, אבל אם שמע אחד היום, והיפר, ושמע השני ביום אחר, אינו יכול להפר. ודעת הרמב"ן שכל אחד מיפר ביום שמעו, אף על פי שלא שמעו ביום אחד, והובאו שתי הדעות בשולחן ערוך [יו"ד סימן רל"ד ס"ה], וכתב הב"ח דנקטינן לחומרא כשתי הדעות.

נתבאר לעיל [ס"ז ע"א] כי הבעל והאב צריכים להפר בבת אחת, והאי בבת אחת היינו שלא תפסיק הקמה של אחד מהם בין ההפרה של הראשון, אף שנשאל אחר כך על הקמתו וביטלה, ולא שצריך שיפירו שניהם כאחד. מיהו נחלקו הראשונים שם אם יכול הראשון לחזור ולהפר עם השני, או שלאחר שהיתה הקמה באמצע, אף שבטלה, שוב אין נדר זה ניתן להפרה.

איבעיא להו בעל מיגז גיזי או מקליש קליש.

חזינן דפשיטא לגמרא שהוא באחד משתי דרכים הנ"ל, אבל אין הוה אמינא דהפרתו של אחד תלויה ועומדת עד הפרתו של השני, ורק אז חלו שניהם, ולכאורה מניין פשיטא לתלמודא הכי. וצריך לומר שהיה פשוט להם שלא יתכן שתהיה הפרה שלא תפעל כלום, שאם היה כן היתה ההפרה בטילה לחלוטין ולא היה שייך בה צירוף כלל.

ואף שבעיית הגמרא נאמרה על הבעל, כתבו הראשונים דהוא הדין לאב. אמנם בשיטה מקובצת מביא בשם הרא"ם שבאב פשיטא דמיגז גיזי ולא מקלש קליש, דהרי הוא מיפר קודם האירוסין בלא שותפות, וגם עתה שיש לו שותף בחצי הנדר לא נגרע חלקו ממה שהיה בראשונה. אמנם שיטה זו צריכה ביאור, דאיך יצטרפו שתי דרכי הפרה יחד, דכלפי

כולל ומכון ראש פינה:

דף ס"ט ע"א

שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת חוזר האב ומפר חלקו של בעל אמר רבי נתן הן הן דברי בית שמאי בית הלל אומרים אין יכול להפר שמע מינה לבית שמאי מיגז גיזי לבית הלל מקלש קליש שמע מינה.

ודעת הרמב"ן שמה שאמרו דאין האב יכול להפר כשמת הארוס היינו ביום מחר, אבל אם הוא ביום שמעו יכול הוא לחזור ולהפר הכל יחד.

והרמב"ם [פי"א מהלכות נדרים ט"ו] והר"ן כתבו דדוקא האב אינו להפר חלקו של הארוס, דהואיל ומיקלש קליש אינו חשוב להורישו לאב, אבל אם נתארסה בו ביום לאחר, יכול הארוס השני להפר חלקו של הארוס הראשון. והטור כתב דאינו נראה, דהואיל ואין האב יורש חלק הארוס מפני קלישותו, היאך יכול עוד להפר. והר"ן יישב קושיא זו, דמה שהארוס השני יכול להפר אינו מפני שירש חלק הארוס הראשון, אלא הרי הוא במקומו, והוי ככרעא דקמא, ולכן יכול להפר.

וכתבו הראשונים דכל זה דוקא כשהיפר האב ומת הארוס קודם שהיפר, אבל אם היה להיפך, שהיפר הארוס ומת, דהוא אופן דרישא דסיפא, בהכי לא פליגי בית הלל אדינא דמתניתא, אלא ודאי יכול האב להפר, דאף שחלקו מיקלש קליש, מכל מקום יכול להפר, ורק לרשת חלק קלוש אינו יכול לרשת, אלא מיפר הוא את חלקו ואגב זה גם את חלק הבעל. כן דעת הרא"ש. והר"ן כתב סברא אחרת, דהואיל ומת הבעל, ממילא בטלה הפרתו, וגם בטלה קלישות הנדר, עיי"ש.

אמנם בתוספות הביאו יש מפרשים דאף ברישא אינו יכול להפר מחמת שהוקלש הנדר, ואף דבעל וארוס מפירים זה אחר זה ותמיד השני מיפר נדר קלוש, צריך לומר דשאני התם דהארוס קיים, מה שאין כן כאן דכשהוא לבדו אינו יכול להפר נדר קלוש.

ובשולחן ערוך [יורה דעה סימן רל"ד סעיף ט"ז] פסק, שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הארוס לשמוע עד שמת, אין האב יכול להפר חלקו של ארוס. ודוקא שמת אחר יום שמיעה, אבל אם מת ביום שמיעה, חוזר ומפר הכל ביחד. ואם חזרה ונתארסה בו ביום, אף על פי שמת הארוס הראשון אחר יום שמיעת האב, חוזר ומפר עם הארוס השני. ויש חולקין בזה לומר שאין האב חוזר ומפר עם הארוס השני.

בעי רבא יש שאלה בהקם או אין שאלה בהקם אם תמצא לומר יש שאלה בהקם יש שאלה בהפר או אין שאלה בהפר תא שמע דאמר רבי יוחנן נשאלין על ההקם ואין נשאלין על ההפר.

צדדי הספק הם האם אמרינן דדין התרת נדרים נתחדש רק בנדר עצמו, או דהואיל וההקמה גורמת לנדר לחול הרי היא כעיקר הנדר ושייך בה שאלה. ומה ששאל על שאלה בהפרה, הוא לפי ששאלה באמת שייכת רק בהקמה, הואיל

חלק האב היא הפרה גמורה על חצי הנדר, ואם נאמר שהבעל מקלש קליש, הרי זה קאי לכאורה על חלקו, ואם כן אין חלק זה מותר לגמרי.

ולריטב"א דרך אחרת בזה, ולא מצאנו לו חבר בראשונים, דאין הספק של הגמרא כיצד פועלת הפרת הארוס והבעל, אלא הספק במה נשתנה כח הבעל לאחר האירוסין ממה שהיה לו קודם, האם כוחו בנדר כשהיה, רק לאחר האירוסין הארוס זכה בחצי נדר, והאב מיפר את חלקו שהוא חצי הנדר הראשון, או שעל ידי האירוסין נחלש כח האב עד שאינו יכול להפר לבד וצריך הוא להפר יחד עם הארוס. ולסברא זו מבואר לשון הגמרא בעל מיגז גיזי, דבדוקא שאלה הגמרא אודות הבעל, שהוא באירוסיו גורם את השינוי הנ"ל.

היכא קא מיבעיא לן כגון דנדרה מתרין זיתין ושמע ארוס והיפר לה ואכלתנן.

הגמרא נקטה אופן שנדרה משני זיתים וכו', ואכלה את שניהם, דאי מיגז גיזי חייבת, דהרי אחד מהם אסור עליה, דעליו לא היתה ההפרה, מיהו הואיל ולא ידעין אהי מינייהו קאי ההפרה לא מתחייבת עד שתאכל את שניהם, ולכן נקט אכלתנן, דהיינו את שתיהן, ואם מקלש קליש, אין כאן אלא איסורא בעלמא.

והראשונים תמהו אמאי נקטה הגמרא שני זיתים, הלא קיימא לן דלוקים על הקונמות בכל שהוא לדעת רב פפא בשבועות. ותירץ הרא"ש דנקטו כן הואיל ובסתמא אין לוקים אלא בכזית, ורק אם פירש חייב אף על פחות מכזית.

ובר"ן הביא את תירוצו של הרשב"א דמדברים בקרבן מעילה, שהוא על כזית, ומה דנקט לוקה לאו דוקא. אמנם תמה על זה הגרעק"א, דקרבן מעילה לא תלוי בכזית אלא בשוה פרוטה, ונשאר בצ"ע.

ומסקנת הגמרא דדבר זה הוא מחלוקת בית שמאי ובית הלל, דלבית שמאי מיגז גיזי, ולכן אם שמע האב והיפר ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת, יכול האב להפר, דירש את חלקו של הארוס, אבל לבית הלל מיקלש קליש, וממילא כשמת הארוס אינו יכול להוריש את חלקו, הואיל והוא חלק קלוש ולא חשוב הוא להורישו לאב.

ולהלכה פסקינן כבית הלל [שולחן ערוך יורה דעה סימן רל"ד סעיף ה'], משתתארוס עד שתכנס לחופה, אין הבעל מפר לבדו, אפילו אם הוא חייב במזונותיה, ולא האב לבדו מפר, אלא שניהם מפירים בשותפות, ואפילו נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה. ואם הפר אחד בלא השני, אינו מופר. ומיהו חלקו של שני נשאר קלוש והקל איסורו, שאין בו מלקות. וצריך שישמעו שניהם ביום אחד, אבל אם שמע אחד היום, והפר, ושמע השני ביום אחר, אינו יכול להפר. ויש אומרים שכל אחד מפר ביום שמעו, אף על פי שלא שמעו ביום אחד. (ואם נתארסה ואין לה אב, אין הארוס יכול להפר) (רשב"א סימן תקס"ו/תקס"ז).

והיא כנדר כנ"ל, אבל בהפרה אין זה שייך, או שמכח היקש הפרה להקמה אמרינן דגם בהפרה תועיל שאלה.

ומצאנו בראשונים עוד סברא, דרבינו אברהם מן ההר כתב דהטעם לחלק בין הקמה להפרה הוא שהקמה הרי היא כנדר, דהרי היא מחזקת ומקיימת את הנדר, מה שאין כן הפרה שהיא מסלקת את הנדר, ולאחר שנסתלק הנדר כיצד יחזור ויחול.

ובנותן טעם לציין שהב"י [סימן רל"ד] הביא בשם רבי אליעזר ממ"ץ לבאר שאילת הגמרא אם יש שאלה להיקם, דהיינו האם חכם יכול להתיר נדר של אשה שבעלה הקים אותו, עיי"ש, ועיין עוד בסמוך בענין זה.

ובשולחן ערוך [יורה דעה סימן רל"ד סעיף מ"ט] פסק, המקיים נדרי בתו או אשתו וניחם, הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפר לה בו ביום. אבל אם הפר לה וניחם, אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזור ויקיים. וי"א שאינו יכול להשאל על ההקם אלא ביום השמיעה. (ויש להחמיר כסברא האחרונה (ר"ן והתוספות וכ"כ ר' ירוחם ובת"ה בשם סמ"ג) ויתיר לה חכם גם כן כדלעיל סעיף כ"ג).

ובמקיים נדרי אשתו מצאנו דעה מחודשת, הלא היא דעת רבינו יהונתן המובא בהגהות מרדכי [שבת אות תע"ז] שאין חכם יכול להתיר נדר של אשה שהקים לה הבעל. וצריך לומר לפי זה דהיקם אינו הסכמה לנדר, אלא הוי חיזוק הנדר, ונדר כזה לא התירה התורה. מיהו פשוט שאחר שאמרנו שנשאלים על ההיקם אם ישאל הבעל על ההיקם תוכל היא להתיר הנדר על ידי חכם. והט"ז [יורה דעה סימן רל"ד ס"ק כ"ו]. כתב הטעם דרבינו יהונתן דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת. מיהו כל זה הוא לכאורה דוקא בהקמה בפועל, אבל אם שתק וממילא נתקיים הנדר לכאורה פשוט שיוכל החכם להתיר. אמנם הוא נידון באחרונים אם שתיקה נידונה כהיקם, או שאמרינן שהיה יכול להפר ולא היפר, ולכן הנדר חל ממילא, אבל לא שנקרא שהוא פעל כאן הקמה, ולכאורה הוא נפקא מינה להנ"ל, ואכמ"ל.

ובשו"ע [סעיף כ"ג] פסק, בעל שקיים נדרי אשתו, והלכה לפני שלשה הדיוטות והתירו לה, מותר. הגה: וי"א דאין חכם או ג' הדיוטות יכולין להתיר אחר הקמה של בעל (מהרי"ו סי' ט"ו ומרדכי פרק השולח בשם ר"י והגהמ"ר דשבת בשם ר' יונתן). אבל אם לא הפר לה הבעל והחריש לה, יוכל חכם או ג' הדיוטות להתיר (מהרי"ק שורש נ'). וטוב להחמיר לענין אם קיים לה הבעל, שישאל הבעל על ההקם ויתיר לה. ואם אינו ביום שמעו, יתיר ג"כ חכם או ג' הדיוטות (ת"ה סי' רע"ט ע"ל סעיף מ"ט). וכל זה לכתחילה לחוש לסברת המחמירים, אבל העיקר כסברא הראשונה דחכם או ג' הדיוטות מתירים אחר היקם הבעל, כסברא הראשונה. (היא סברת הגהות מרדכי דשבועות ודשבת ורשב"ם בשם ר"י ורא"ם, ב"י בשם רשב"ץ ות"ה).

ומתי אפשר להשאל על הקמתו, לדעת הראשונים אינו יכול להשאל רק ביום שמעו, אבל למחרת שוב אינו יכול

להשאל, דהרי אף בלא הקמתו אינו יכול להפר. אמנם דעת הרא"ש דאפילו אם נשאל על הקמתו לאחר כמה ימים יוכל אז להפר, ולא הוי כשותק, דמה שלא היפר עד עכשיו היה בגלל שלא היה יכול להפר, אבל כשנסתלק המונע יכול הוא להפר, וכן כתב הטור [סימן רל"ד], קיים נדרי אשתו או בתו ונתחרט נשאל לחכם על הקמתו ומתיר לו. ויש לדקדק אם צריך לשאול ביום שמעו, דאיכא למימר דלא גרע משתיקה. ומיהו נראה כיון שאינו יכול להפר הוי כמי שאינו יודע שיכול להפר שאין שתיקתו קיום אם הפר אפילו אחר כמה ימים, ומכל מקום צריך שיפר ביום שאלה שהוא לו כיום שמועה. וכן בב"י שם דקדק מלשון הרמב"ם דסבירא ליה הכי. וכבר הבאנו לעיל לשון השולחן ערוך בזה שהביא דעה זו וכתב להחמיר כמאן דאמר שאינו יכול להפר.

אמנם לשיטת הרא"ש שיכול להשאל על ההיקם אפילו לאחר כמה ימים ולהפר אז, יש לדון עד מתי יכול להפר, דאם יום השאלה הוי כיום שמעו הרי יכול הוא להפר מאז מעת לעת או עד סוף היום, כל חד כדאית ליה. והכריע הרא"ש דיום השמיעה הוא נחשב ליום השמיעה ולא יום השאלה, רק הזמן מההקמה עד ההפרה אינו עולה לו למנין השעות דמעת לעת, ולכן אם דרך משל שמעו בערב והקים לה לאחר עשרים שעות, ביום שישאל על ההקמה יוכל להפר בתוך ארבע שעות ולא יותר. ולמאן דאמר שהוא עד שתחשך יתכן שתצא כאן קולא, דאם הקים שעה קודם השקיעה ונשאל על ההיקם בבוקר, יש לו זמן להפר עד הלילה, ונמצא לפעמים שהוא כמעט ארבעים ושמונה שעות, וצ"ע.

בעי רבה קיים ליכי ומופר ליכי ולא תיחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה מהו.

ונחלקו הראשונים מה פירוש הבעיא דרבה, במה הסתפק. דלר"ן ספיקא דרבה הוא מה כוונתו של המיפר, אבל על ההקמה אין שאלה שבודאי לא חלה. אמנם תוספות כתבו שהספק הוא בתרומתו, איזו מהם חלה, ההקמה או ההפרה.

ובטור [יורה דעה סימן רל"ד] כתב, אמר לה קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול ההקמה אא"כ חלה ההפרה, כתב הר"י אליעזר ממ"ץ דהוי הפרה, וי"א דחלו שניהם ולא ידעינן אם הוקם אם הופר ולחומרא הוי קיום, וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל. וגם דעת הרמב"ם דהוי הפרה. וכן פסק בשולחן ערוך [סעיף מ"ג], אמר לה קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול ההקמה אלא אם כן חלה הפרה, הרי זה מופר. (וי"א דהוי קיום). (טור בשם י"א ומסקנת הרא"ש).

דף ס"ט ע"ב

בעי רבה קיים ומופר ליכי בבת אחת מהו.

ומסקנת הגמרא דלא חלה לא הקמה ולא הפרה, דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. אמנם שיטת הרמב"ם [פי"ג מהלכות נדרים הכ"ב] דהנדר קיים, והראשונים תמיהו עליו

דזה נגד מסקנת הגמרא. והרבה יישובים נאמרו על כך באחרונים, ונביא כאן בקצרה את אחד היישובים המפורסמים ביותר בעולם הישיבות, הלא הוא תירוצו של רבינו חיים הלוי מבריסק, שכתב, דהלא אין דומה הפרה אחר הקמה להקמה אחר הפרה, דאם הקים קודם, מה שאינו יכול להפר הוא הואיל והנדר מוקם, וההקמה מונעת את ההפרה. אבל הקמה אחר הפרה לא חלה מפני שההפרה מנעה אותה, אלא מחמת שכבר היפר את הנדר שוב בטל הנדר ואין מה להקים. ולפי זה חלוקים הם זה מזה, דההקמה סותרת את חלות ההפרה, אבל ההפרה אינה סותרת את חלות ההקמה.

וכתב הגר"ח לייסד דהכלל דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבית אחת אינו הוא דוקא כששני הדברים סותרים זה את זה, אבל היכא דאינם סותרים אלא רק אין היכי תמצוי להם לחול, לא שייך כלל זה, ובאופן זה אם יהיו בבית אחת ולא בזה אחר זה חלים שניהם.

ולפי זה יישב הגר"ח את שיטת הרמב"ם, דדוקא ההפרה לא יכולה לחול עם ההקמה, דההקמה סותרתה, דהיינו מונעת אותה מלחול, אבל ההקמה יכולה לחול יחד עם ההפרה דאין היא סותרתה, דאין ההפרה מונעת אותה מלחול, ולכן חלה ההקמה.

אמנם הר"ן דנשאר בקושיא על הרמב"ם למד בכלל זה דרבה דהוא דבכל מקום דאין אחד יכול לחול אחר השני הרי זו מציאות סותרת, וכל היכא שיש סתירה בין שניהם לא חל אף אחד מהם, ולדעתו לא תלינן דבר זה במה שאחד מונע את חלות השני כדעת הרמב"ם, אלא תלוי במציאות שאין אחד יכול לחול אחר חברו.

ולהלכה כתב השו"ע [יו"ד סימן רל"ד סעיף מ"ד], אמר לה בבית אחת קיים ומופר ליכי, (או שאמר לה קיים ליכי ומופר, בבית אחת) (ר"ן הביא נוסחאות), אין כאן לא הקמה ולא הפרה, ולהרמב"ם קיים.

בעי רבה קיים ליכי היום מהו וכו'.

ויסוד בעיות הם האם שייך קיום לזמן מסוים שיהיה אפשר להפר ככלות הזמן ההוא. ופסק השו"ע [יו"ד סימן רל"ד סעיף מ"ה], אמר לה קיים ליכי היום, הרי זה קיים לעולם.

דף ע' ע"א

אמר לה מופר ליכי למחר מהו מי אמרינן למחר לא מצי מיפר דהא קיימיה לנדריה היום או דלמא כיון דלא אמר לה קיים ליכי היום כי קאמר לה מופר ליכי למחר מהיום קאמר.

והגמרא נקטה באם תמצוי לומר כהצד הראשון, דהוי כמי שקיים היום. ובפשטות הכונה דהוי כקיום ממש וממילא אי אפשר עוד להפירו. אמנם השו"ע [יו"ד סימן רל"ד סעיף מ"ו] כתב, אמר לה מופר ליכי למחר, אינו מופר. (וי"א דהוי קיום) (טור ורא"ש). משמע דהדעה הראשונה בשו"ע חולקת, והוא דבר תמוה, וכן העיר הט"ז [ס"ק מ'], וכתב, ודברי רמ"א שהגיה

וי"א דהוה קיום תמוהים מאד, דהלא גם דעה הראשונה ס"ל כך דהא דכתב אינו מופר אין פירושו שיכול על כל פנים עוד להפר היום בפעם אחרת, דהא בהדיא אמרינן בגמרא אם תמצוי לומר כיון דקיימיה היום כמאן דאיתא דמי וממילא לא מהני ליה תו שום הפרה, וכ"כ הר"ן והרא"ש בהדיא וכו', ונראה דלא דק בזה.

קיים ליכי שעה מהו מי אמרינן כמאן דאמר לה מופר ליכי לאחר שעה דמי או דלמא הא לא אמר לה אם תמצא לומר הא לא אמר לה מיהו אמר לה מאי מי אמרינן כיון דקיימו קיימו או דלמא כיון דכוליה יומא בר הקמה ובר הפרה הוא כי אמר מופר ליכי לאחר שעה מהני.

ויסוד השאלה היא דדילמא קיום לזמן בתוך הזמן הראוי להפרה לא מונע את הפרת הנדר לאחר זמן, ולפי המבואר ברא"ש יסוד הסברא לחלק בין זה לבין הקמה מוחלטת, דבתורה מוזכר רק ענין שתיקה, אם החרש יחריש לה אשה וכו', והתורה אומרת ששתיקה זו דינה כהקמה. אמנם פשוט שיכול הבעל להפר נדר גם זמן רב אחרי ששמע ולא אמרינן שצריך הוא להפר מיד, ואף ששמע וידע לא הוי שתיקה זו כהקמה, אלא יכול הוא להפר לאחר זמן. ואף שבזמן ששותק הרי הוא נדר ושבועה גמורים, ועל הצד המתבאר במסכת נזיר דבעל מייגז גיז הרי אם עברה על שבועתה חייבת היא קרבן על כך אף שהיפר אחר כך. ולזה מסתפקת הגמרא אם דין ההקמה כדין השתיקה, או שגרע מיניה.

ולהלכה לא הכריעה הגמרא בזה, ולכן פסק בשו"ע [יו"ד סימן רל"ד סעיף מ"ז ומ"ח], אמר לה קיים ליכי שעה אחת, ועבר היום ולא הפר, הרי זה קיום. [סמ"ח] אמר לה קיים ליכי שעה אחת, וכשעברה השעה אמר לה מופר ליכי הרי זה ספק.

מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל מת הבעל נתרוקנה רשות לאב בזה יפה כח האב מכח הבעל.

ולעיל [ס"ח ע"א - ע"ב] הביאה הגמרא ברייתא המפרטת את האופנים בהם נתרוקנה רשות הבעל לאב ומתי לא, ובה מבוארים ארבעה אופנים.

אימתי אמרו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב, בזמן שלא שמע הבעל קודם שימות, או ששמע ושתק, או ששמע והפר ומת בו ביום, זו היא ששנינו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב, אבל אם שמע וקיים או ששמע ושתק ומת ביום שלאחריו אין יכול להפר.

שמע אביה והפר לה ולא הספיק בעל לשמוע עד שמת האב, זו היא ששנינו מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל.

שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל זו היא ששנינו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב.

שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת, אין הבעל יכול להפר שאין הבעל מיפר אלא בשותפות.

והר"ן והראשונים האריכו מאוד בביאור אופנים אלו, ומה החילוק ביניהם, והיריעה כאן קצרה מלהביא את כל החילוקים והשיטות. אמנם ניגע כאן בנקודה אחת שעמדו עליה הראשונים, במה שאמרו ברישא, אבל אם שמע [הארוס] וקיים או ששמע ושתק ומת ביום שלאחריו אין יכול להפר, דלדעת הר"ן דפירוש בבא זו היא שהבעל בשתיקתו כל יום שמעו קיים למעשה את הנדר, ואין האב יכול להפירו למחרת אף שמת הארוס. אמנם מצאנו באחד מגדולי הראשונים, הלא הוא רבינו אברהם מן ההר [דבפירושו על מסכת נדרים ונזיר מובאים בהרבה מקומות פירושי רש"י האמיתיים על נדרים ונזיר] שהביא בשם רש"י שהוא דוקא במת הארוס ביום שלמחרת, שעבר כל היום בשתיקה, אבל אם מת בו ביום, יכול האב להפר אפילו לאחר כמה ימים כאשר שמע, דהוא יום שמעו. אמנם הביא הוא עצמו מפרשים אחרים שאין חילוק בין שתיקה במקצת היום לכל היום, בכל אופן כל שמת אין האב יכול להפר.

[ונידון זה שייך לחקירה האם שתיקה דינה כהקמה, או כיון ששתק ביום שמעו הפסיד את האפשרות להפר, אבל לא נחשב שהקים בפועל, ויש בזה כמה וכמה נפקא מינות. ומכל מקום לסברת מפרשים אלו משמע כהצד הראשון, ואכמ"ל].

ולהלכה כתב השו"ע [יו"ד סימן רל"ד סעיף ט"ו], מת האב משנתארסה, אין הארוס יכול להפר, אפילו אם שמעו הארוס והאב יחד והפר האב קודם שמת. וכן אם שמע הארוס והפר לה, ולא הספיק האב לשמוע עד שמת, אין הארוס יכול להפר חלק האב. [סעיף ט"ו] שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הארוס לשמוע עד שמת, אין האב יכול להפר חלקו של ארוס. ודוקא שמת אחר יום שמיעה, אבל אם מת ביום שמיעה, חוזר ומפר הכל ביחד.

דף ע"א ע"א

נדרה והיא ארוסה נתגרשה בו ביום נתארסה בו ביום אפילו למאה אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה זה הכלל כל שלא יצאה לרשות עצמה שעה אחת אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה וכו' אמר רבי נתן הן הן דברי בית שמאי וכו'.

כבר הבאנו לעיל דיש אומרים דרבי נתן פליג אכולא מתניתין, וסבירא ליה דלא רק האב אינו יכול להפר חלק הארוס הקלוש, אלא אף הארוס השני אינו יכול להפר, ושכן דעת הטור. אמנם דעת הר"ן ועוד ראשונים דאינו דומה ארוס השני לאב, דאב כדי להפר צריך לרשת חלק הארוס, ומחמת קלישות הנדר לשיטת בית הלל אינו יכול לרשת ולכן אינו יכול להפר. אבל הארוס השני בא במקום הארוס הראשון, והרי הוא כאילו הארוס הראשון חי וקיים, ולא בעי ירושת חלקו, ולכן יכול להפר, ולא פליגי בית הלל ברישא.

ובעצם הסברא דלבית שמאי יכול האב לחזור ולהפר חלק הארוס האריך הר"ן מאוד בביאור הדבר, ולאחר כל האריכות סיים בצ"ע.

ובעצם דין הפרה במת הארוס הראשון והתארסה לאחר, הראשונים נקטו כדבר פשוט שלדעת בית הלל כל שיש ארוס, אין האב מיפר לבדו, בכל אופן, בין שמע הראשון או לא, ובין היפר לה אחד מהם או לא, ודין נתרוקנה שייך רק במקום שאין ארוס אחר.

אבל הרשב"א נקט דרך אחרת [הרשב"א הוא כאן ובהשמטות בסוף המסכת] שדין נתרוקנה הוא אף ביש ארוס אחר, ומתי לא אמרינן נתרוקנה, רק כאשר נקלש כח הנדר, אם משום שהארוס הראשון היפר קודם שמת, ואם משום שהאב היפר בחיי הבעל, דבכל אלו כח האב הוא כח קלוש ולכן צריך שותפות.

אמנם בזה עצמו כתב הרשב"א שני דרכים, דלפירושו כאן [על הדין] הוא דוקא בנדרים שנראו לראשון, שאז שייך לומר שהאב זוכה מכח הראשון. אבל נדרים שלא נראו לראשון ולא זכה בהם אין לו כח להורישם לאב, ולכן צריך האב לשותפות השני.

אמנם לפירושו בסוף המסכת כל נדר שנדרה בחיי הראשון, אף שלא נראו לו ולא זכה בהם, מכל מקום זכה בהם האב במיתת הארוס, ולא הוצרך האב לשותפות השני אלא בנדרים שנדרה לאחר מיתת הראשון, או בנדרים שנדרה תחת הראשון אם היפר לה האב או הבעל ומת, דאז נקלש כח הנדר ושוב אי אפשר להורישו, ולכן צריך שותפות השני כנ"ל.

ולהלכה פסק השו"ע [יו"ד סימן רל"ד סעיף י"ז], נדרה והיא ארוסה, ומת הארוס בין קודם שמיעה בין לאחר שמיעה, ושמע האב, וחזרה ונתארסה בו ביום, אפילו כמה פעמים, האב והארוס האחרון מפירין נדריה. ואם לא שמע האב בו ביום, ונתארסה לאחרים ושמע אחר כך, אפילו אחר כמה ימים, האב והארוס האחרון מפירים ביחד ביום שישמעו. [סעיף י"ח] נדרה והיא ארוסה, ושמע אביה ולא שמע הארוס, ונתגרשה בו ביום ונתארסה לאחר בו ביום, אפילו למאה, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון, מפני שלא יצאתה לרשות עצמה שעה אחת, שעדיין היתה ברשות האב, מפני שהיא נערה. [סעיף י"ט] נערה המאורסה שנדרה ולא שמע אביה ולא בעלה, ונתגרשה ונתארסה לאחר, אפילו לאחר כמה ימים, כשישמע האב והארוס האחרון, מפירין נדריה שנדרה בפני הארוס הראשון, הואיל ולא שמע אותם הארוס הראשון.

נתארסה בו ביום אפילו למאה.

לעיל הבאנו את השו"ע שכתב [סעיף ט"ז] שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הארוס לשמוע עד שמת, אין האב יכול להפר חלקו של ארוס. ודוקא שמת אחר יום שמיעה, אבל אם מת ביום שמיעה, חוזר ומפר הכל ביחד. ואם חזרה ונתארסה בו ביום, אף על פי שמת הארוס הראשון אחר יום שמיעת האב, חוזר ומפר עם הארוס השני. ויש חולקין בזה לומר שאין האב חוזר ומפר עם הארוס השני.

אמנם באחרונים [ט"ז ס"ק כ"ב] תמהו על פסק זה, שכתב כאן בש"ע שאף על פי שמת הארוס הראשון אחר יום שמיעת

האב כו' דלמה יהיה עדיף הארוס השני מן הראשון, דהמחבר פסק לעיל [סעיף ה'] כדעת הרמב"ם שצריך שישמעו ביום אחד ויפירו ביום אחד, וסיים שם בט"ז שצ"ע כוונת הש"ע בזה.

דף ע"א ע"ב

איבעיא להו גירושין כשתיקה דמיא או כהקמה דמיא למאי נפקא מינה כגון שנדרה ושמע בעלה וגרשה ואהדרה ביומיה.

כתב הר"ן דכל זה דוקא בארוסה, אבל בנשואה פשיטא שאין שייך כל זה, דלאחר שהחזירה הרי הו' נדרים אלו כקודמין ואין הבעל מיפר בקודמין.

וכתבו הראשונים דדוקא נקט אהדרה ביומיה, דאם אהדרה למחרת ודאי אינו יכול להפר, דאינו יום שמעו, ואף אם גירושין כשתיקה דמי אינו יכול שוב להפר. והביא הרא"ש שבירושלמי יש דעה אחרת, דשם איתא דאם נשתתק הבעל לאחר שמיעת הנדר, לא עולה לו הזמן שנשתתק לחשבון השעות של יום שמעו, והוא הדין לכאן, שהרי בזמן שהיא מגורשת הרי הוא כנשתתק, ואם כן לכאורה הירושלמי חולק על הבבלי.

אמנם במאירי העתיק הירושלמי הנ"ל בסתם, ומשמע שאין כאן מחלוקת, דיש חילוק פשוט בין היכא שנשתתק שלא היה הדבר מחמתו, לבין היכא שעשה הוא פעולה שמנעה ממנו להפר דהוי לכל הפחות כשתיקה.

ולהלכה פסק השו"ע [יו"ד סימן רל"ד סעיף כ'], הא דאמרין שחוזרת לרשות האב לבטל מה שנדרה תחת הארוס והוא שמען, דוקא כשמת הבעל מן האירוסין, אבל אם גירשה, לא, דמספקא לן אי גירושין כהקמה דמי. הילכך אם שמע נדרה וגירשה, אין האב יכול להפר, לא לבדו ולא בשותפות עם ארוס אחר, ואפילו עם הראשון נמי לא, אפילו החזירה ביום השמיעה. אבל אם לא שמע הארוס נדרה וגירשה, דינה כמו לא שמע ומת, לכל דבר.

דף ע"ב ע"ב

דרך תלמידי חכמים עד שלא היתה בתו יוצאה מאצלו אומר לה כל נדרים שנדרת בתוך ביתי הרי הן מופרין וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר לה כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי הרי הן מופרין שמשנתכנס לרשותו אינו יכול להפר.

פירוש משנה זו תלוי בפשיטות הבעיא של רמי בר חמא האם אב או בעל צריכים שמיעה כדי להפר, דאם לא בעו שמיעה המשנה כפשוטה, ואם בעו שמיעה מעמידה הגמרא את המשנה שמדובר שאמר דכשישמע יפר.

ולהלכה נחלקו הראשונים, דלרמב"ם להלכה לא בעינן שמיעה, כמו שכתב [פ"ב מהלכות נדרים ה"ג], האב או הבעל שאין שומעין אינם מפירין, אע"פ שהבעל מפר נדרים שלא שמען הראוי לשמוע אין השמיעה מעכבת בו. ע"כ. דשיטת

הרמב"ם בכל מקום לפסוק כאם תמצוי לומר, ובדף ע"ג ע"א נקטה הגמרא אם תמצוי לומר דבעל מיפר בלא שמיעה. וכן נקטו גם הרמב"ן והר"ן. והרא"ש דלא נקט כלל זה כתב בהלכותיו דהיא בעיא דלא איפשטא.

אמנם בעצם דברי הרמב"ם יש לתמוה, דפסק נדרה אשתו וסבור שהיא בתו והפר לה על דעת שהיא בתו, וכן אם נדרה בנזיר וסבור שנדרה בקרבן והפר לה על דעת שנדרה קרבן, אסרה עצמה בתאנים וסבור שאסרה עצמה בענבים והפר לה על דעת שנדרה לאסור עצמה בענבים, צריך לחזור ולהפר כשידע הנדר והנודרת לשם הנודרת הזאת ולשם הנדר הזה, שנאמר לא הניא אביה אותה לנודרת עצמה ואומר ושמע אביה את נדרה, עד שידע אי זה נדר נדרה, ויש לו להפר אותו כל יום הידיעה. ע"כ. הא קמן שצריך לדעת מה הוא הנדר, וכיצד יכול להפר בלא שמיעה.

ובשולחן ערוך [יורה דעה סימן רל"ד סעיף כ"ה] פסק, הבעל, (או האב), יכול להפר בלא שמיעה אם הוא פקח, אבל אם אינו שומע והוא מדבר, אינו יכול להפר. הגה: ויש חולקין דאף פקח אינו יכול להפר, עד שישמע (הטור והרא"ש וסמ"ק). ומיהו אם הפר ואח"כ שמע, הוי הפרה. (רבינו ירוחם ועס"ק מ"ג).

ושם [סעיף י'] פסק, נדרה ושמע אביה והפר חלקו, ולא שמע בעלה עד שכנסה, אינו יכול להפר. לכך דרך תלמידי חכמים לומר לה קודם שיכניסנה כל נדרים שנדרת משארסתיך, יהיו מופרים. וכן יאמר האב לבתו קודם שתצא מביתו, כל נדרים שנדרת יהו מופרים.

דף ע"ג ע"א

איבעיא להו בעל מהו שיפר לשתי נשיו בבת אחת אותה דוקא או לאו דוקא.

ונחלקו הראשונים אם נפשטה הבעיא, דלדעת הר"ן נפשטה, ולדעת הרמב"ן לא. והוסיף הר"ן דכשם שאינו יכול להפר לשתי נשים יחד כך אינו יכול להקים.

ולהלכה פסק בשולחן ערוך [יורה דעה סימן רל"ד סעיף כ"ט], הבעל מפר לשתי נשיו כאחת, וכן האב לשתי בנותיו. ויש חולקין.

דף ע"ג ע"ב

כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת.

ולדעת הרשב"א הוא הטעם לכל הפרת נדרים, בין באב בין בארוס בין בבעל, שהיא נודרת על דעתם, הבת על דעת אביה, הארוסה על דעת שניהם, והנשואה על דעת בעלה.

וגדר דבר זה הוא לכאורה שהיא תולה בדעתו, ואם כן למדנו שכל מי שתולה נדרו בדעת חבירו יכול להתירו בלא שאילת חכם, דהרי כאן הבעל מיפר לפי רצונו בלא פתח ובלא חרטה ואפילו בעל כרחו מחמת שתלתה בו נדרה. וכן דעת כמה

ראשונים להלכה, אלא שחילקו לגבי כמה הלכות, דלדעת הרמב"ן [במשפט החרם] התולה בדעת חבירו, יכול חבירו להפר רק בשעת שמיעה ותו לא, מה שאין כן באשה שנדרה שיכול להפר כל יום שמעו מפני שלום בית. וגם מלשון הרא"ש כאן משמע שיכול לתלות בחבירו, מיהו לא חילק כהרמב"ן לגבי הזמן שיכול חבירו להפר.

אמנם לכל דעות אלו יש להקשות, דאם כן הוא סברא, ומדוע כתבה התורה פרשה שלימה בזה, שהרי אין שום חידוש באשה שנודרת יותר מאשר נדר על דעת חבירו.

ותירץ הריטב"א דהחידוש הוא שאפילו תאמר האשה שאינה נודרת על דעת בעלה, לא תועיל מחאתה, אם מפני שבטלה דעתה, או לסברא אחרת שכתב בחידושיו בגיטין [פ"ג ע"ב] דמכח סברא זו לא חילקה התורה ונתנה רשות לבעל להפר אף במקום שאין האשה נודרת על דעתו.

והר"ן דחה סברות הנ"ל, דגזירת הכתוב היא, דלכן צריך להפר דוקא בלשון מיוחדת להפרה וכו', ומה שאמרו הטעם הנ"ל, הוא מעין טעמא דקרא להלכה הזו.

דף ע"ד ע"א

רבי עקיבא אומר לא לאחד ולא לשנים.

נידון סוגיא זו היא אם יבמה נחשבת כאשתו מכח שהיא זקוקה לו, דאם יש יבם אחד ודאי שהיא זקוקה ליבם זה, מה שאין כן אם יש שני יבמים אין היא זקוקה בודאות לאחד מהם. ובזה נחלקו התנאים כאן, דלרבי עקיבא אין יבמה

נחשבת ככנוסה כלל, אפילו ביבם אחד, ולרבי יהושע נחשבת זקוקה היכא דיש יבם אחד, ולרבי אליעזר נחשבת זקוקה אפילו בשני יבמים, באופן שעשה בה מאמר, כדעת בית שמאי שמאמר קונה קנין גמור, ולסברא דאף לבית שמאי אין המאמר קונה קנין גמור מדובר שהתחייב במזונותיה מחמת שעמד בדין וברח, דאז נודרת על דעתו.

ולהלכה קיימא לן כרבי עקיבא דאין יבמה נחשבת ככנוסה כלל, אפילו לא ביבם אחד, ואין היבם מיפר נדריה. ומבואר בסוף הסוגיא דטעמא דרבי עקיבא הוא לא מחמת שאין זיקה, אלא אף אם תאמר שיש זיקה, מכל מקום אין היבמה נחשבת כאשתו גמורה דהרי אינה נסקלת כנערה המאורסה.

וכן פסק הרמב"ם [הלכות נדרים פרק יא הכ"ג] שומרת יבם אפילו עשה בה יבמה מאמר ואפילו יבם אחד ליבמה אחת אינו מפר נדרי יבמתו עד שיבא עליה. ושם [הלכה כ"ד], היתה יבמתו נערה מאורסה לאחיו ואביה קיים, אין היבם ואביה מפירים נדריה כאחת אלא האב לבדו הוא שמפר כל שתדור, ואפילו עשה בה היבם מאמר אינה כנערה מאורסה, שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כמו שבארנו.

ובמה שפסק הרמב"ם דבכהאי גוונא מיפר האב לבדו הסתפק הר"ן ולא הכריע, אמנם כתב דמסתבר דנדרים שנדרה בחיי בעלה או בבית אביה יכול אביה להפר, ונשאר בספק רק לענין נדרים שנדרה ברשות יבם. והרמב"ם סתם ולא חילק, משמע דבכל אופן האב מיפר.